

İZMİR'İN İŞGALİ ÜZERİNE MÜLTECİ DURUMUNA DÜŞEN TÜRLERE HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ ARACILIĞI İLE YAPILAN NAKDÎ YARDIMLAR

Semih ÇINAR*

Öz

Yunan ordusunun İzmir ve çevresini işgali, düzenli ordu birlikleriyle yapılan bir işgal şeklinde başlamış, birkaç saat içinde katliam ve yağma hareketine dönüşmüştür. İşgalin ilk günü başlayan orantısız şiddet birçok Türkün ölümüne sebep olmuş, işgal sahası genişledikçe öldürme, yağma ve ırza geçme olayları artmıştır. Yunan ordusu ve yerli Rumlarca yaratılan terör ortamı, işgal bölgelerinde yaşayan Türklerin hayatlarını tehlikede görerek ülkenin değişik kesimlerine göç etmesine neden olmuştur. Apar topar yollara koyularak mülteci durumuna düşen Türklere, her türlü yardıma muhtaç hale gelmişlerdir. Uluslararası bir yardım kuruluşu olan Hilal-i Ahmer Cemiyeti, İzmir ve çevresi mültecilerine yardım konusunda gecikmemiş, halkı da mültecilere yardım etmeye özendirerek çalışmalarda bulunmuştur. İzmir ve çevresi mültecilerine yardımda bulunmak kısa süre içinde bir kampanya haline almış, ülkenin dört bir yanında mülteciler için para toplanmaya başlanmıştır. Bu makalede, İzmir ve çevresi mültecileri için yapılan nakit yardımları, yardım toplamak için başvurulan yöntemler, yardımların hangi yollarla ulaştırıldığı ve yardımların toplam tutarı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hilal-i Ahmer Cemiyeti, İzmir, Mülteciler, Nakdî Yardım.

FINANCIAL AIDS MADE VIA RED CRESCENT COMMUNITY TO REFUGEE TURKS ON THE OCCUPATION OF IZMIR

Abstract

The occupation of Izmir and surrounding areas by Greek army began in the form of an occupation with regular army troops but within a few hours it turned into slaughtering and looting movement. Nonproportional violence started on the first day of the the occupation caused deaths of many Turks, and as the invasion area expanded, killing, looting and rape

* Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.
(semihcinar59@gmail.com), (<https://orcid.org/0000-0002-0127-2599>).

were increased. The terrorism created by Greek army and native Rums gave rise to many Turks to see their lives in danger and migrate to different parts of the country. The Turks, who became refugees and started off precipitately, were in need of and kinds of help. Red Crescent Community, an international charity organization, spared no effort to help the refugees in Izmir and its environs, and made efforts to encourage people to help the refugees. Helping refugees in and around Izmir became a campaign in a short period of time, and funds were launched for refugees in Izmir and surroundings throughout the country. In this article, it is determined how much aid collected from which cities for the refugees in and around Izmir, the ways in which the aid is collected, the ways in which the aid is provided and the total sum of the aid.

Keywords: Red Crescent Community, İzmir, Refugees, Financial Aid.

Giriş

Kurulduğu tarihten itibaren Osmanlı Devleti aleyhinde topraklarını genişleten Yunanistan'ın dış politikadaki başlıca hedefi, Doğu Trakya, İstanbul ve Batı Anadolu gibi bölgeleri topraklarına katmak olmuştur. Megali İdea adı verilen bu politika, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan yeni konjonktürde gerçekleşme zemini bulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti'nin pek çok bölgesi Mondros Mütarekesi'nin bazı hükümleri gerekçe gösterilerek İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmişti. Bu fırsatı değerlendirmek isteyen Yunanistan, Birinci Dünya Savaşı'na aynı safta girdiği İtilaf Devletleri'nin onayını alarak İzmir ve çevresini işgale başlamıştır.

Yunanistan'a İzmir ve çevresinde toprak vaadinden ilk kez İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'in 10-23 Ocak 1915 tarihlerinde Yunanistan Başbakanı Venizelos'a gönderdiği mektuplarda bahsedilmiştir. E. Grey'in mektuplarında, İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girilmesi halinde, Yunanistan'a Küçük Asya kıyılarında önemli toprak tavizlerinde bulunulacağı vaat edilmiştir¹. Ancak Venizelos'un Yunanistan'ı savaşa dâhil etmeyi başaramaması üzerine teklif askıda kalmıştır. 1915 yılında Kral Konstantin tarafından hükümetten uzaklaştırılan Venizelos, 1917 yılı Haziran'ında İtilaf Devletleri desteğiyle gerçekleştirdiği hükümet darbesiyle iktidarı tekrar ele geçirmiştir. Vakit kaybetmeden İtilaf Devletleri safında savaşa giren Yunanistan, savaş sonrasında Grey'in 1915 yılında yaptığı teklifi hala geçerli sayarak İzmir ve çevresinde hak iddia etmeye başlamıştır².

1 Alexander Anastasius Pallis, *Yunanlıların Anadolu Macerası [1915-1922]*, (Çeviren: Orhan Azizoğlu), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1997, s. 29; Salâhi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, TTK Yay., Ankara, 2014, s. 36.

2 Pallis, a.g.e., s. 37; *Türk İstiklal Harbi*, II. Cilt, 1nci Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1999, ss. 8-9.

Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'ı temsil eden heyetin başında bulunan Venizelos, İzmir ve çevresi üzerindeki taleplerini yinelemiş, İtilaf Devletleri'nin davasına gösterdiği sıkı bağlılığın mükâfatı olarak Yunanistan'a İzmir ve çevresini işgal etme izninin verilmesini istemiştir³. Venizelos'un talebine İngiltere ve Fransa tarafından sıcak bakıldığı halde İtalya tarafından kati surette karşı çıkmıştır. Konferansa katılan Amerikalı uzmanlar ise İzmir'i Türkiye'den ayırmanın hem ekonomik açıdan hem de vicdanen haksızlık olacağını savunmuşlardır⁴. Ancak Paris Barış Konferansı'na katılan Amerika Birleşik Devletleri heyetinin başkanlığını yapan ABD Başkanı W. Wilson, uzmanlarıyla aynı görüşü paylaşmamıştır. Venizelos'un İzmir'deki otuz bin Rum'un Türklerin tehdidi altında olduğu iddiasını Yunanistan'ın İzmir'i işgal etmesine yeterli sebep olarak gören Wilson, Mondros Mütarekesi'nin işgallere izin verdiğini de ifade etmiştir⁵. Anadolu ve Adriyatik Denizi üzerindeki taleplerinin kabul edilmemesi üzerine 24 Nisan 1919 tarihinde protesto amacıyla konferanstan çekilen İtalya'nın yokluğundan ustaca yararlanmayı bilen Venizelos, 6 Mayıs 1919 tarihinde İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'nden Yunan ordularının İzmir'i işgal etmesi için gerekli onayı almıştır⁶.

1. İzmir'in İşgali

Paris Barış Konferansı'ndan istediği onayı alan Venizelos, Selanik'te bulunan 1. Kolordu'ya bağlı 1. Tümen (Larissa Tümeni) birliklerini İzmir'i işgal etmek üzere görevlendirmiştir. Albay Nikolaos Zafirios komutasındaki Tümen birlikleri, 15 Mayıs 1919'da saat 2:00'da Midilli Adası'ndan hareket etmişler, sabah saat 7:30 sularında İzmir önlerine ulaşmışlardır. Saat 8:40'tan itibaren birliklerin karaya çıkarılmasına başlanmıştır. Türk mahallelerinin bulunduğu bölgeyi işgal edecek olan 1/38 numaralı Evzon Alayı Pasaport iskelesinden, Frenk mahallesi olarak anılan Alsancak bölgesini işgal edecek olan 5. Alay ise Punta (Alsancak) iskelesinden karaya çıkarılmışlardır. Pasaport iskelesinden karaya çıkarılan birlikler, İzmirli Gayrimüslimlerin oluşturduğu mahşeri bir kalabalık tarafından karşılanmışlardır. İzmir Metropoliti Hrisostomos tarafından takdis edilen birlikler, saat 9:00'da başlayan resmi törenin tamamlanmasının ardından Konak istikametine doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Coşkulu Rum kalabalığının "zito (yaşasin)" çığlıkları eşliğinde ilerleyen Evzon birlikleri, saat 11:00 sularında Konak meydanına ulaşmışlardır. Görevleri Kokaryalı (Güzelyalı) bölgesini işgal etmek olan birlikler Kemeraltı caddesinin girişi ile Milli Kütüphane'nin bulunduğu sokağın kesiştiği noktaya geldiklerinde üzerlerine ateş açılmıştır. Konak meydanından Milli Kütüphane'ye doğru kıvrılan sokağın tam köşesinde

3 Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, İletişim Yay., İstanbul, 1997, s. 117.

4 Margaret MacMillan, *Paris 1919*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2004, ss. 421-422.

5 Nuri Karakaş, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Tasfiyesi Sürecinde Amerikan Politikası", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XXV, Sayı 1, (Temmuz 2010), s. 281.

6 Mevlüt Çelebi, *Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2002, ss. 48-49; Sonyel, *a.g.e.*, s. 55.

yer alan askeri kıraathanenin önünde gerçekleşen olayda bir el silah sesi duyulmuş, Evzon taburuna yol gösteren bayrak taşıyıcısı vurularak yere serilmiştir. Üzerlerine sıkılan ilk kurşunun ardından karşı saldırıya geçen Yunan birliği etrafa rastgele ateş etmeye başlamıştır. Kısa bir süre sonra, Konak Meydanı'na bakan Sarı Kışla, açılan ateşin asıl hedefi haline almıştır⁷.

XVII. Kolordu Komutanlığı'nın merkezi olarak kullanılan Sarı Kışla, bir saate yakın yaylım ateşine tutulmuştur. Bu yaylım ateşi esnasında komuta kademesinin tamamına yakını kışlada olduğu halde, işgale karşı direniş gösterilmemesi yönündeki kesin emre riayet edilerek karşı ateşe bulunulmamıştır. Kışladan karşılık verilmediği halde ateşe devam edilmesi üzerine kışlada bulunan askerler, ateşkes manası taşıyan beyaz bayrak sallamışlardır. Ateşin kesilmesiyle içerideki subaylar teslim olacaklarını ve üzerlerine ateş edilmemesini bildirerek dışarı çıkmaya başlamışlardır. Ali Nadir Paşa başta olmak üzere kışladaki subay ve erler elleri havada dışarıya çıkarak teslim olmuşlardır. Bu sırada Yunan ordusunda görevli bir subay, Ali Nadir Paşa'nın başına silah dayayarak kalpağını yere atmış ve çiğnemiştir. Aynı subayın Ali Nadir Paşa'ya yumruk - bazı kaynaklara göre tokat - atması ve "Zito Venizelos" diye bağırmasından sonra diğer subay ve erler ile çevredeki Rumlar da teslim olan Türk subaylarına hakaret içeren davranışlarda bulunmaya başlamışlardır⁸. Teslim olanlar arasında bulunan ve yapılan hakaretlere maruz kalan Türk subaylarından biri de Kurmay Albay Süleyman Fethi Bey olmuştur. Gerek Yunanlıların gerekse İzmirli Rumların Süleyman Fethi Bey'e karşı ayrı bir kin beslediğini belirtmekte fayda vardır. 12 Nisan 1919 tarihinde Yunan zırhlısı Averof, İzmir limanına gelerek 18 kişilik bir askeri birliği karaya çıkarmış, bu birlik yerli Rumların taşkın gösterileri arasında kordon boyunda yürüyüş yapmıştır. O sırada vekâleten Kolordu Kumandanlığı görevini yürüten Süleyman Fethi Bey'in, tam teçhizatlı bir süvari birliğiyle olay yerine gelerek silahlı mukabelede bulanacağına dair ihtarda bulunması üzerine Yunan birliği Averof'a geri dönmek zorunda kalmıştır⁹. Belleklerde taze olan bu hadisenin

7 Bilge Umar, İzmir'de Yunanlıların Son Günleri, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974, ss. 109-110 (sonraki kullanımlarda İzmir'de Yunanlıların... olarak kısaltılacaktır); *Türk İstiklal Harbi*, II. Cilt, 1nci Kısım, s. 42; Bilge Umar, *Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı*, İnkılâp Yay., İstanbul, 2002, s. 29; Türkmen Parlak, *İşgalden Kurtuluşa 1*, Yunanlılar Ege'ye Nasıl Geldi "İlk günler", İzmir Sosyal Hizmetler Vakfı Kültür Yayınları, İzmir, 1982, ss. 313-314; Zafer Çakmak, *İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Rum Mezalimi*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2007, ss. 120-124; Nurdoğan Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Hasan Tahsin, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1998, ss. 176-178.

8 İzmir, Aydın, Ayvalık ve Havalisi Yunan İşgali Hakkında *Makamat-ı Askeriye'den Mevrud Raporlar*, İkinci Kitap, Matbaa-i Askeriye, Dersaadet, 1335, ss. 11-12; *İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgaline Müteallik Jandarma Kumandanlığının ve Osmanlı Komisyonu Reisi'nin Raporları*, Matbaa-i Askeriye, Dersaadet, 1335, s. 7; Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü 1*, Öğretmen Yay., Ankara, 1986, s. 238; Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli) 1919-1923*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2014, s. 78.

9 Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, Birinci Kitap, Cem Yayınevi, İstanbul, 1973, s. 228, dipnot 6; Parlak, *a.g.e.*, ss. 347-348; Türkmen Parlak, olayın Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden ayrılışının yıldönümü olan 7 Nisan'da yaşandığını belirtmektedir. Ancak *Müsavat*

Süleyman Fethi Bey'in başına gelen elim olayda önemli bir payı olsa gerek. Türk askerlerinin Sarı Kışla'dan çıkarılmasından sonra, Süleyman Fethi Bey'in yanına gelen Yunan askerleri başından kalpağını çıkartmaya çalışmışlar, Fethi Bey ise eliyle kalpağını tutarak mukavemet göstermiştir. Bunun üzerine Yunan askerleri Fethi Bey'i, "Zito Venizelos" diye bağırmaya zorlamışlar, bu duruma da direnen Fethi Bey süngülenerek yaralanmış ve aldığı yaralar neticesinde şehit olmuştur¹⁰. Sarı Kışla'nın ardından Konak meydanında bulunan Vilayet Konağı memur ve çalışanları da, başta Vali İzzet Bey olmak üzere esir alınarak Konak meydanına çıkarılmışlardır. Teslim alınan esirler kafieler halinde kordon boyunca yürütülerek çeşitli yerlerdeki hapisanelere götürülmüşlerdir. Ölüm yürüyüşü denebilecek bu yürüyüş sırasında Türk esirleri gasp edilerek değerli eşyaları çalınmış, Yunan askerleri ve çevredeki Rumların türlü türlü saldırılarına maruz kalmışlardır. Güzergâh üzerindeki evlerden üzerlerine taşlar atılmış, bazı noktalarda ateş dahi açılmıştır¹¹. Hapishanelere sevkleri sırasında uğradıkları saldırılar sonucunda 9 kişi hayatını kaybetmiş, 23 kişi yaralanmış, 21 kişinin akıbeti ise meçhul olarak kalmıştır¹². Kordon'da bu hadiseler yaşanırken, Yunan birlikleri bir koldan Kemeraltı'nın içlerine, bir koldan da Karataş-Güzelyalı istikametine doğru ilerlemeye devam etmişlerdir. Önlerine çıkan yüzlerce Türkü katletmişler, kadın ve kızların ırzlarına geçmişler, mağaza ve dükkânları yağma etmişlerdir¹³. İşgalin sivil halka zulme dönüştüğü o saatlerin canlı tanıkları, zulmün ancak bardaktan boşalıncasına başlayan yağmur sayesinde son bulduğunu aktarmaktadırlar¹⁴.

gazetesinin 8 Nisan 1919 tarihli nüshasında yer alan "Averof Gelmeyecek" başlıklı yazıda Averof'un henüz İzmir'e gelmediği anlaşılmakta ve olayın 7 Nisan 1919 tarihinde yaşanmış olma ihtimali zayıflamaktadır. Bkz. *Müsavet*, 8 Nisan 1919; Ayrıca Gotthard Jaeschke'nin verdiği bilgi de Averof'un 12 Nisan 1919 tarihinde İzmir'e geldiği yönündedir. Bkz. Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)*, TTK Yay. Ankara, 1970, s. 25.

- 10 Kazım Özalp, *Millî Mücadele I*, TTK Basımevi, Ankara, 1988, s. 11; Selâhattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar I*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1977, ss. 192-193; Ali Fuat Cebesoy, *Gl. Ali Fuat Cebesoy'un Siyasî Hâtıraları*, Vatan Neşriyat, İstanbul, 1957, s. 69; Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hâtıraları*, Temel Yay., İstanbul, 2000, s. 76; Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası*, İnsel Yayınları, İstanbul, 1970, ss. 361-362.
- 11 Celal Bayar, *Ben de Yazdım, Millî Mücadeleye Giriş*, 6. Cilt, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997, s. 53; Fahrettin Altay, "İzmir Faciasının Muhakemesi", *Belleten*, Cilt XXIII, Sayı 89, (Ocak 1959), ss. 155-156; Turan, *a.g.e.*, ss. 79-80; Umar, *İzmir'de Yunanlıların...*, ss. 174-175.
- 12 Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1983, s. 57; Engin Berber, *Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922*, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1997, s. 223; Berber'in verdiği sayılara göre bu yürüyüş sırasında 9 kişi ölmüş, 21 kişi yaralanmış, 27 kişi ise kaybolmuştur.
- 13 Talat Yalazan, *Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi (15 Mayıs 1919-9 Eylül 1922)*, I inci Cilt, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994, s. 13; Necdet Öklem, *İzmir'in İşgali*, Işık Ofset Matbaacılık, İzmir, 1999, ss. 148-149; Umar, *İzmir'de Yunanlıların...*, s. 171; Zeki Arıkan, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1989, s. 72; Muhammet Güçlü, "İzmir'in İşgaline Tanık Bir Zatın Kaleminden: "İzmirde Neler Oldu? 1336/1920" Kitapçığı Üzerine", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, X/22, (2011/Bahar), s. 70.
- 14 İzmir, Aydın, Ayvalık ve Havalisi Yunan İşgali Hakkında *Makamat-ı Askeriye'den Mevrud Raporlar*, İkinci Kitap, s. 14; Haydar Rüştü Öktem, *Mütareke ve İşgal Anıları*, (Hazırlayan:

15 Mayıs 1919 tarihinde başlayan Yunan işgali İzmir ile sınırlı kalmamış, kısa sürede daha geniş bir alana yayılmıştır. Birkaç gün içinde Bornova, Buca, Gaziemir, Karşıyaka, Urla ve Çeşme gibi İzmir civarındaki kazalar işgal edildiği gibi harekât daha da genişletilerek 21 Mayıs'ta Menemen, 22 Mayıs'ta Bayındır, 25 Mayıs'ta Manisa ve Turgutlu, 27 Mayıs'ta Aydın ve Nazilli, 28 Mayıs'ta Tire, 29 Mayıs'ta Ayvalık, 31 Mayıs'ta Dikili, 1 Haziran'da Ödemiş, 12 Haziran'da Bergama işgal edilmiştir¹⁵. Bu işgaller de 15 Mayıs günü İzmir'de yaşanan mezalimi aratmayacak derecede kanlı gerçekleşmiştir. Bölgede yaşayan Rumlar da çeteler oluşturarak, yerli halka saldırmaya ve zulmetmeye başlamışlardır. Yunan ordusu ve Rum çetelerin yaptığı mezalim karşısında, can ve mal güvenliğini tehlikede gören birçok Türk kendilerince daha güvenli gördükleri bölgelere doğru göç etmeye başlamıştır¹⁶.

Balkanlar ve Kafkaslar gibi konumu siyasi antlaşmalarla belirlenmiş ve Osmanlı Devleti toprağı olmaktan çıkmış bölgelerden göç eden Türkler, muhacir olarak adlandırılmış ve buna göre muamele görerek ülkenin çeşitli bölgelerinde iskân edilmişlerdir. Osmanlı Devleti sınırları dâhilindeki bölgelerin düşman işgaline uğraması üzerine, yaşadıkları yerleri terk ederek işgal sahası dışına kaçan Türkler ise mülteci olarak tanımlanmışlardır. Mültecilerin, işgallerin son bulmasının ardından geri dönmeleri planlandığından muhacirler gibi daimi iskâna tabi tutulmamışlardır¹⁷. Muhacir ve mülteci kavramları arasındaki bu ayrım göz önünde bulundurularak İzmir ve çevresinin işgali nedeniyle göç eden Türkler çalışmamızda mülteci olarak tanımlanmıştır¹⁸.

Zeki Arıkan), TTK Basımevi, Ankara, 1991, s. 79; M. Kâmil Dursun, İzmir Hatıraları, (Yayına Hazırlayan: Ünal Şenel), Akademi Kitabevi, İzmir, 1994, s. 97; Necdet Sakaoğlu, "Ulak Mehmet Efendi'nin Defferinden İzmir'in İşgali", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 110, (Şubat 1993), s. 28.

- 15 Nilüfer Erdem, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı 1919-1923*, Derlem Yayınları, İstanbul, 2010, s. 191.
- 16 M. Tayyib Gökbiğün, *Millî Mücadele Başlarken*, Birinci Kitap, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1959, s. 123; Haluk Selvi, *Millî Mücadele'de İlk İşgaller İlk Direnişler*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2011, ss. 155-156; *Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezâlîmi II*, (Yayına Hazırlayan: Uğurhan Demirbaş, Ümmühani Cerrahi, Ali Osman Çınar vd.), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1996, ss. 44-45; Göç edenlerin önemli bir kısmını Balkan Savaşları sırasında Rumeli'yi terk ederek Anadolu'ya sığınan göçmenler oluşturmuştur. Balkan Savaşları sırasında yaşanan mezalimlerin acı hatıraları halen belleklerinde olan bu insanlar tekrar aynı zulme maruz kalmamak için güvenli gördükleri bölgelere doğru göç etmişlerdir. Bkz. Justin McCarthy, Ölüm ve Sürgün, TTK Yay., Ankara, 2014, s. 343; Balkan Savaşları neticesinde Rumeli'yi terk ederek İzmir ve çevresine yerleşen ve Yunan işgali nedeniyle tekrar göç etmek zorunda kalan göçmenlerin durumu dönemin basınında da işlenmiştir. Bkz. *Tasvir-i Efşâr*, 2 Haziran 1919.
- 17 Ufuk Karakuş, *Batı Anadolu'da Yunan İşgali Nedeniyle Ortaya Çıkan İç Göçler (1919-1923)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Balıkesir, 2018, s. 23.
- 18 Çalışmamıza kaynaklık eden arşiv belgeleri ve gazete haberlerinde muhacir ve mülteci kavramları arasındaki farkın çok da üzerinde durulmadığı göze çarpmaktadır. İzmir ve çevresini terk ederek ülkenin farklı bölgelerine göç eden Türkler çoğu zaman muhacir olarak tanımlanmışlar, bununla beraber mülteci ve felaketzede gibi farklı sözcüklerle de ifade edilmişlerdir. Bu mültecilerin tam sayısının tespiti ise deyimli yerindeyse imkânsızdır. Milli

2. Yunanistan ve Osmanlı Devleti'nin Batı Anadolu Üzerindeki Göç Politikaları

İzmir ve çevresini işgale girişen Yunanistan'ın ilk hedeflerinden biri, bölgedeki Türk nüfusun Rum nüfusa karşı olan üstünlüğünü ortadan kaldırarak Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakına zemin hazırlamak olmuştur¹⁹. Bu husustaki çalışmalara daha İzmir'in işgalinden önce başlanmıştır. Balkan Savaşları²⁰ ve Birinci Dünya Savaşı²¹ yıllarında İzmir ve çevresinden göç eden Rumlar, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra geri dönmeye başlamışlardır²². Batı Anadolu'ya olabildiğince fazla Rum'un dönüş yapmasını arzu eden Yunan hükümeti, bu dönüşleri arttırmak amacıyla bazı teşviklere başvurmuş, Batı Anadolu'ya göç edecek göçmenlere 200,000 lira vermeyi vaat etmiştir. Geri dönen Rum göçmenlere, Yunan Merkez Bankası'nın İzmir'de açılan şubesi aracılığıyla %6 faizle, üç yıllığına 20 milyon Drahmi dağıtılacağı duyurulmuştur²³. Ayrıca Batı Anadolu'ya göç eden Rumlara arazi ve çiftlik dağıtılacağı vaadlerinde bulunulmuştur²⁴. Yunan hükümetince yürütülen teşvik çalışmaları sonucunda 20 Ekim 1919 ile 31 Aralık 1920 tarihleri arasında 126.000 Rum göçmen Batı Anadolu'da iskân edilmiştir²⁵.

Yunanistan'ın Batı Anadolu'yu Rumlaştırma politikasına karşılık Osmanlı Devleti makamları, Türklerin bölgeyi terk etmemeleri için önlemler almaya çalışmıştır. Sadrazam Damat Ferid Paşa'nın başkanlık ettiği 1 Haziran 1919 tarihli Meclis-i Vükela toplantısında göç konusu görüşülmüş, İslam ahalisinin göçe kalkışmasının o bölgedeki Türk nüfusu azaltıp, Rum nüfusun çoğunluk teşkil etmesine neden olacağından, mahalli idarelerin ve askeri makamların göçe engel olması ve Harbiye Nezareti ile Dâhiliye Nezareti'nin konuyu takip etmesi kararlaştırılmıştır. Bu işi takip etmek üzere bir de komisyon

---

Mücadele Dönemi'nde yaşanan iç göçler üzerine yapılan araştırmalarda da bu imkânsızlık açıkça belirtilmektedir. Bkz. Erol Kaya, *Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele*'de Türk Mültecileri, Ebabel Yay., Ankara, 2007, s. 195; McCarthy, *a.g.e.*, s. 347; Karakuş, *a.g.t.*, s. 136.

19 Serdar Sarısır, "Yunanlıların Batı Anadolu'da Nüfus Çoğunluğunu Sağlama Gayretleri ve Yunan Hükümeti'nin Bir Genelgesi", *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 37-38, (Mayıs-Kasım 2006), s. 128.

20 Halil Mentеше'nin verdiği sayıya göre Balkan Savaşları sonrasında İzmir ve çevresinden 200.000'e yakın Rum Yunanistan'a göç etmiştir. Bkz. *Halil Mentеше'nin Anıları*, (Hazırlayan: İsmail Arar), Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul, 1986, s. 165.

21 Engin Berber'in Yunanistan Sosyal Yardımlar Bakanlığı'nın resmi kayıtlarına atıfta bulunarak verdiği sayıya göre Birinci Dünya Savaşı yıllarında İzmir Sancağı'ndan adalara ya da Anadolu'nun iç kesimlerine göç ettirilen Rumların sayısı 130.735'dir. Bunlardan 108.316'sı adalara göç etmiş, 22.419'u ise cephe güvenliğini tehlikeye attıkları gerekçesiyle Anadolu'nun iç kesimlerine göç ettirilmiştir. Bkz. Berber, *a.g.e.*, s. 67, dipnot 101.

22 Erdem, *a.g.e.*, s. 68; Berber, *a.g.e.*, s. 317.

23 Çakmak, *a.g.e.*, s. 75.

24 Cengiz Orhonlu, "Yunan İşgalinin Meydana Getirdiği Göç ve Yunanlıların Yaptıkları "Tehcir" in Sonuçları Hakkında Bazı Düşünceler", *Belleten*, Cilt XXXVII, Sayı 148, (Ekim 1973), s. 489.

25 Berber, *a.g.e.*, s. 322.

kurulmuş, Müslüman Türk halka, göç etmemelerini tavsiye etmek için işgal bölgelerine nasihat heyetleri gönderilmiştir²⁶.

İade-i Muhacirin Heyetleri adıyla anılan bu heyetler, Haziran ayında faaliyete geçerek mültecileri geri dönmeye ikna etmek için çalışmalarına başlamıştır. Muhacirin Müdüriyet-i Umûmîyesi Müfettişlerinden Refet ve Seyfi Beylerden oluşan ilk heyet bir ay kadar mültecilerin buldukları bölgeleri dolaşmış, ancak mültecileri geri dönmeye ikna etmek konusunda bir başarı gösterememiştir. Mültecileri geri dönmeye ikna etmek için Ekim ayında yeni bir teşebbüste bulunulmuş, iki nasihat heyeti görevlendirilerek mültecilerin bulunduğu bölgelere gönderilmiştir²⁷. Ancak mültecilerin göçüne neden olan şartların hiçbirini değişmediğinden, bu heyetler de mültecileri geri dönmeye ikna edememişlerdir²⁸.

Dönemin basını da Türklerin yaşadıkları yerleri terk etmemeleri gerektiğine sıkça değinmiştir²⁹. Ancak tüm tedbirlere rağmen Yunan ordusunun yaptığı mezalim özellikle kırsal kesimlerde yaşayan Türkleri oldukça korkutmuş ve göçün önü alınamamıştır. Göç akınının durması ve mültecilerin geri dönmelerinin ancak Yunan işgalinin son bulması koşuluyla gerçekleşeceğinin anlaşılması üzerine geri döndürme politikasından vazgeçilerek mültecilere yardım etme politikası benimsenmiştir³⁰.

3. İzmir ve Çevresi Mültecilerine Yapılan Nakdî Yardımlar

İzmir ve çevresini terk ederek farklı bölgelere göç eden mültecilerin yarattığı izdiham, kısa süre içinde yerel yönetimlerin altından kalkamayacağı bir mahiyet almıştır. Bu bölgelerdeki birçok yetkili, üst makamlara ya da ilgili makamlara başvurarak yardım talebinde bulunmuştur. Örneğin Denizli Heyet-i Milliye Reisi Kazım Bey, 2 Ağustos 1919 tarihinde İstanbul'da *Vakit*, *Memleket*, *Tasvir-i Efîkâr* ve *Sabah* gazetelerine, mültecilerin durumunu bildiren bir telgraf çekerek halkı maddi yardımlara özendirerek neşriyatta bulunulmasını talep etmiştir³¹. Aydın Hilal-i Ahmer Cemiyeti Başkanı Gümülcineli Hoca Esat (İleri) Efendi ile Aydın Belediye Başkanı ve bir tercümandan oluşan üç kişilik bir heyet ise İtilaf Devletleri temsilcileri ve Osmanlı Devleti'nin yetkili mercilerine durumu anlatmak için 1919 yılı Ağustos ayında deniz yoluyla İstanbul'a gitmişlerdir. İstanbul'da iyi kabul görmeyen heyet, Hilal-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne de başvurarak yardım talebinde bulunmuştur³².

26 Gökbilgin, *a.g.e.*, ss. 123-124.

27 Kaya, *a.g.e.*, ss. 187-188.

28 Karakuş, *a.g.t.*, ss. 129-130.

29 İkdâm, 27 Mayıs 1919; İkdâm, 28 Mayıs 1919; *Tasvir-i Efîkâr*, 4 Haziran 1919; *Tasvir-i Efîkâr*, 11 Haziran 1919.

30 Kaya, *a.g.e.*, ss. 193-195; Hatice Yıldırım, "Mütareke Yıllarında Osmanlı Topraklarında Göçleri Önlemeye Yönelik Çabalar", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 14, (Yaz 2014), s. 90.

31 *Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezâlimi II*, ss. 70-71.

32 Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, Millî Mücadeleye Giriş, 7. Cilt, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997, ss. 17-19.

Uluslararası bir yardım kuruluşu olan Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Mecruhin ve Marda-yı Askeriyeye Muavenet Cemiyeti (Osmanlı Hasta ve Yaralı Askerlere İmdat ve Yardım Cemiyeti) adıyla 1868 yılında kurulmuştur³³. 1877 yılına kadar bu isimle anılan cemiyet, 14 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti adını almış, beyaz üzerine kırmızı hilali ise amblem olarak seçmiştir³⁴. 1877-1878 Osmanlı - Rus Harbi ve 1897 Osmanlı - Yunan Harbi sırasında büyük yararlılık gösteren cemiyet, 1897 tarihinden sonra atıl bir vaziyette kalmıştır. 20 Nisan 1911 tarihinde Sadrazam Hakkı Paşa başkanlığında toplanan Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin yönetim kadrosu seçilerek yeniden yapılanmaya gidilmiş ve o tarihten itibaren faaliyetlerine kesintisiz olarak devam etmiştir³⁵. Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sırasında büyük yararlılıkları görülen Hilal-i Ahmer Cemiyeti, hem cephelerdeki hem de cephe gerisindeki birçok insana sağlık yardımları, eşya ve erzak yardımları, nakit yardımları gibi birçok alanda yardımlarda bulunmuştur³⁶. Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Yunan işgali nedeniyle zor duruma düşen mültecilere yardım etme konusunda da gecikmemiş, Batı Anadolu bölgesindeki bazı şehirlere imdad-ı sıhhi heyetleri göndererek zor durumdaki mültecilerin sağlık, barınma, eşya ve erzak gibi birçok ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır³⁷. Mültecilere yardımda bulunabilmek için ihtiyaç duyulan en önemli meta nakit para olmuştur. Aydın, Denizli ve Çine gibi mülteci akınına uğrayan şehirlerden İstanbul'daki yetkili makamlara gönderilen telgraflarda, nakit sıkıntısına değinilerek mülteciler yararına harcanmak üzere para talep edilmiştir³⁸.

Mültecilerin durumuna kayıtsız kalmayan Hilal-i Ahmer Cemiyeti, para sorununa çözüm getirebilmek ve halkı mülteciler için bağışta bulunmaya teşvik etmek amacıyla, İstanbul Şehremaneti ile birlikte Gülhane Parkı'nda bir eğlence tertip etmiştir. 8 Ağustos 1919 tarihinde Şehremini Cemil (Topuzlu) Paşa başkanlığında yapılan eğlenceye katılım bir hayli yüksek olmuştur. Dans gösterileri, konser, resim sergisi ve jimnastik gösterilerinin yer aldığı organizasyonda mezat usulü eşya satışı yapılmıştır³⁹. Eğlencede satılamayan

33 Seçil Karal Akgün - Murat Uluğtekin, *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a*, Beyda Basımevi, Ankara, 2000, ss. 14-15.

34 Mesut Çapa, *Kızılay [Hilâl-i Ahmer] Cemiyeti (1914-1925)*, Özel Matbaası, Ankara, 2010, s. 12.

35 Besim Ömer, *Hanumefendilere Hilal-i Ahmer'e Dair Konferans*, (Hazırlayan: İsmail Hacifettahoğlu), Türkiye Kızılay Derneği Yay., Ankara, 2010, ss. 78-79.

36 Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları sırasında Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin yardım faaliyetleri için bkz. Cemal Sezer, *Trablusgarp Savaşı'nda Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1911-1912)*, Kriter Yay., İstanbul, 2019; Cemal Sezer - Ömer Metin, "Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Yardım Faaliyetleri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XXXII, Sayı: 54, (Eylül 2013), ss. 167-182; Akgün - Uluğtekin, *a.g.e.*; Çapa, *a.g.e.*.

37 Bu heyetler hakkında geniş bilgi için bkz. Akgün - Uluğtekin, *a.g.e.*, ss. 257-268; Çapa, *a.g.e.*, ss. 141-154; *Millî Mücadelede Hilâl-i Ahmer*, (Hazırlayan: İsmail Hacifettahoğlu), Türkiye Kızılay Derneği Yay., Ankara, 2010, ss. 53-78.

38 Emine Pancar, "Yunan İşgalleri Karşısında Göç Hareketi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VIII/18-19, (2009/Bahar-Güz), ss. 61-62.

39 *Vakit*, 9 Ağustos 1919; *Tasvir-i Efkar*, 9 Ağustos 1919.

esyalar ise sonraki günlerde düzenlenen bir piyango aracılığıyla satılmıştır⁴⁰. Basına yansıyan haberlerden edindiğimiz bilgilere göre, bu organizasyonda İzmir mültecileri yararına harcanmak üzere 7,785 lira 15 kuruş yardım toplanmıştır⁴¹.

İzmir mültecileri yararına bağış toplamak için başlatılan bir diğer kampanya ise Hilal-i Ahmer Cemiyeti ile Darülfünun ortaklığında yürütülen yardım toplama kampanyası olmuştur. Darülfünun emini - rektörü - Besim Ömer Paşa'nın başkanlığında yürütülen kampanyada, Darülfünun talebeleri ve müderrisler de aktif rol almıştır. İstanbul 30 bölgeye ayrılarak iane - bağış - toplama bölgeleri belirlenmiş, Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nden ianelerin toplanacağı sandıklar tedarik edilmiştir⁴². İaneler makbuz karşılığında toplanmış; piyango, konser ve tiyatro tertip etme, rozet ve pul satışı gibi organizasyonlarla İzmir mültecileri için gelir elde edilmeye çalışılmıştır. Üç veya beş kişiden oluşan iane heyetleri kollarında Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin sembolü olan hilal işaretli mendiller taşıyarak, evleri ve ticarethaneleri birer birer ziyaret etmişler ve makbuz karşılığında iane toplamışlardır⁴³. İşlerin koordineli bir şekilde yürütülmesi için üç grup oluşturulmuştur. Besim Ömer Paşa başkanlığında dört müderris ve talebelere seçilen dört kâtipten oluşan ilk grup, toplanan ianeleri Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne teslim etme görevini üstlenmiştir. İkinci grup matbuat ve propaganda işlerinden sorumlu tutulmuş, halkı mültecilerin durumu konusunda bilinçlendirme ve yapılacak organizasyonlardan haberdar etme gibi işlerle meşgul olmuştur. Üçüncü grup ise idare merkezi olarak görev yapmış, iane toplama heyetlerinin sevk ve idaresinden sorumlu tutulmuştur⁴⁴. Hilal-i Ahmer Cemiyeti ile Darülfünun ortaklığında yürütülen yardım toplama kampanyasına katılımlar kısa süre içinde başlamış, henüz iane heyetleri göreve dahi başlamadan Milli Mahsulât Şirketi tarafından İzmir mültecileri yararına harcanması için Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne 2,500 lira bağışta bulunulmuştur⁴⁵.

Osmanlı Hanedanı ile görüşen Darülfünun iane heyeti hanedan üyelerinin de İzmir mültecilerine yardımlarda bulunmasını sağlamıştır. 1919 yılı Aralık ayında İzmir mültecileri yararına harcanmak üzere Sultan Mehmet Vahdettin tarafından 1,000 lira, Harem-i Hümayunu adına ise 500 lira bağışta bulunulmuştur⁴⁶. Hanedanın veliaht ve hanım sultanları da mültecilere yardım konusuna kayıtsız kalmamışlar, İzmir mültecileri yararına harcanmak üzere

40 *Yeniğün*, 25 Teşrin-i sânî [Kasım] 1919.

41 *Yeniğün*, 28 Kânûn-ı sânî [Ocak] 1920; *İkdâm*, 28 Kânûn-ı sânî 1920.

42 *İkdâm*, 24 Teşrin-i sânî 1919.

43 *İkdâm*, 26 Teşrin-i sânî 1919; *Yeniğün*, 25 Teşrin-i sânî 1919. İane heyetlerine ait fotoğraflar için bkz. Ek-1.

44 *Yeniğün*, 25 Teşrin-i sânî 1919; *İkdâm*, 27 Teşrin-i sânî 1919.

45 *Yeniğün*, 26 Teşrin-i sânî 1919; 5 Aralık 1919 tarihinde basın aracılığıyla Milli Mahsulât Şirketi'ne teşekkür edilmiş, bağışladıkları 2,500 liranın Soma, Nazilli ve Karesi'de - Balıkesir yöresi - bulunan mültecilere sarf edilmek üzere bahsi geçen bölgelere gönderildiği duyurulmuştur. Bkz. *Yeniğün*, 5 Kânûn-ı evvel [Aralık] 1919.

46 *İkdâm*, 16 Kânûn-ı evvel 1919; *Vakit*, 16 Kânûn-ı evvel 1919; *Yeniğün*, 16 Kânûn-ı evvel 1919.

veliaht Abdülmecit Efendi tarafından Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne 500 lira bağış yapılmıştır⁴⁷. Hanedan üyelerinden en hatırı sayılır bağışı ise Sultan Vahdettin'in eşi Nimet Nevzat Sultan yapmış, İzmir mültecileri yararına Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne 3,450 lira bağışta bulunmuştur⁴⁸. Hanedan üyelerinin yardımları hanedan akrabalarına da örnek olmuş, hanedan damatlarından Moralızade Salahaddin Bey'in validesi Âliye Hanım Efendi 1,000 kuruşu oğlu Salahaddin Bey, 500 kuruşu ise kendi adına olmak üzere Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne 1,500 kuruş bağış yapmıştır⁴⁹. Aynı günlerde Azime Sultan tarafından 100 lira, Damat Halit Paşa tarafından ise 150 lira bağışta bulunulmuştur⁵⁰.

1919 yılı Aralık ayında basın yoluyla yapılan duyurulardan edindiğimiz bilgilere göre, Erkan-ı Harbiye-i Umûmîye Reisi Cevat Paşa tarafından 75 lira, Nuri Paşa tarafından 10 lira, Dârülmualimîn talebeleri tarafından 30 lira, Şems-ülmekatip'ten 14 lira, Azerbaycan İstanbul mümessili tarafından 50 lira, Feyziye mektebi talebeleri tarafından 46 lira, Ahmet Afif Paşa tarafından 50 lira, Âbud Efendi Hanı'nda halı tüccarı Naci Beyzade Mustafa Bey'in oğlunun evlenme merasiminde toplanan 35,000 kuruş, Bahriye Nezareti subay ve erleri tarafından 3,750 kuruş, Donanma Kumandanlığı subay ve erleri tarafından ise 4,455 kuruş İzmir mültecileri menfaatine kullanılmak üzere Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne bağışlanmıştır⁵¹. 1920 yılı Ocak ayında Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından basın yoluyla yapılan bir duyuruda ise Maliye Nezareti memurları tarafından 113,547 kuruş, Erkan-ı Harbiye Mektebi Heyet-i İdaresi tarafından 6,950 kuruşun İzmir mültecileri yararına harcanmak üzere Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne bağışlandığı duyurulmuştur⁵².

1 Aralık 1919 tarihinde iane toplamaya başlayan Darülfünun iane heyetlerinin 12 Aralık 1919 tarihine kadar iane toplamaya devam edeceği duyurulmuştur⁵³. İstanbul halkının İzmir mültecilerine yardım etme konusunda duyarlı davranmaları ve iane heyetlerinin bölgelerindeki birçok yere henüz gidememiş olmalarından dolayı, iane toplama heyetlerinin 15 Aralık 1919 tarihine kadar iane toplamaya devam etmesine karar verilmiştir⁵⁴. İane toplama heyetlerine verilen 3 günlük süre de yeterli olmamış, iane toplama işine Aralık ayı sonuna kadar devam edilmesi kararlaştırılmıştır⁵⁵. Basından takip edebildiğimiz haberlere göre, Darülfünun iane heyetlerinin çalışmaları Aralık ayı sonunda da son bulmamış, 1920 yılı Ocak ayının sonuna kadar iane toplamaya devam edilmiştir⁵⁶. 5 Aralık 1919 tarihinde basında yer alan bir haberden edindiğimiz

47 *Yeniğün*, 18 Kânûn-ı evvel 1919; *İkdam*, 19 Kânûn-ı evvel 1919.

48 *Yeniğün*, 27 Teşrin-i sâni 1919.

49 *Vakit*, 15 Kânûn-ı evvel 1919; *Yeniğün*, 15 Kânûn-ı evvel 1919.

50 *Yeniğün*, 18 Kânûn-ı evvel 1919.

51 *İkdam*, 11 Kânûn-ı evvel 1919; *İkdam*, 22 Kânûn-ı evvel 1919.

52 *Yeniğün*, 7 Kânûn-ı sâni 1920.

53 *İkdam*, 28 Teşrin-i sâni 1919.

54 *İkdam*, 13 Kânûn-ı evvel 1919.

55 *İkdam*, 20 Kânûn-ı evvel 1919.

56 *İkdam*, 28 Mart 1920; İane heyetlerinin görevi bir yolsuzluk söylentisi çıkması üzerine 1920

bilgilere göre, Aralık ayı başında göreve başlayan iane toplama heyetlerinin ilk iki günde topladığı ianelerin toplamı 12,500 liraya ulaşmıştır. Tertip edilecek piyango'nun bilet satışlarının hâsılatı ise 2,500 lirayı bulmuştur⁵⁷. İane toplama işine son verildiğinde ise toplanan ianelerin meblağı 30,000 liraya ulaşmıştır⁵⁸.

Basında oldukça geniş yer bulan İzmir mültecilerine yardım haberleri, ülkenin diğer şehirlerinde yaşayan hamiyetli vatandaşları da harekete geçirmiştir. Türkiye Kızılay Derneği Arşivi'nde yaptığımız araştırmada, 1920 yılının ilk aylarında birçok vilayet ve kasabadan Hilal-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilen yardımları bildiren belgelere rastlanmıştır. Ağırlıklı olarak 1920 yılı Ocak ile Nisan ayları arasında gönderilen bu belgelerde, yardımların kimler tarafından yapıldığı, tutarı ve ne suretle gönderildiği gibi bilgiler yer almaktadır. Yardımların İzmir ve çevresinin işgali nedeniyle mülteci durumuna düşen Türkler yararına harcanması koşulu tüm belgelerin ortak içeriği olmuştur. Türkiye Kızılay Derneği Arşivi'nin yanı sıra Osmanlı Arşivi, Cumhuriyet Arşivi ve Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivleri'ne de başvurularak mültecilere yapılan nakdî yardımlar ile ilgili belgeler taranmış, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi'nde konu ile ilgili bir belgeye rastlanarak çalışmamızda kullanılmıştır. Belgelerde bahsi geçen yardımlara ait mahal, tutar ve tarih bilgileri tablo halinde hazırlanarak aşağıda verilmiştir:

YARDIMLARIN TOPLANDIĞI MAHAL	YARDIMIN TUTARI	TARİH
Eskişehir ahali ¹	777 lira	6 Ocak 1920
Eskişehir Mektebi Sultanisi muallim ve talebeleri ²	1,150 kuruş	7 Ocak 1920
Bafra / Samsun ³	1,267 lira	8 Ocak 1920
Dolapdere Polis Merkezi / İstanbul ⁴	4,890 kuruş	11 Ocak 1920

yılı Ocak ayında son bulmuştur. İaneler makbuz karşılığında toplandığından açığı tespit etmek zor olmamış, Maliye Nezareti'nin görevlendirdiği bir müfettiş tarafından yürütülen tahkikat neticesinde ianelerin muhasebesini tutmakla görevli muhasebeci Kemal Bey'in, 2,500 liralık ianeyi zimmetine geçirdiği tespit edilmiştir. Yapılan tahkikattan haberdar olan Kemal Bey bir süreliğine ortadan kaybolmuş, yakalandığında ise ianeleri Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne götürdüğü sırada tramvayda çaldığını söylemiştir. Ancak daha sonra parayı kumarda kaybettiğini itiraf etmiş ve tutuklanarak hapse atılmıştır.

57 İkdâm, 5 Kânûn-ı evvel 1919; *Vakit*, 5 Kânûn-ı evvel 1919; *Yeniğün*, 5 Kânûn-ı evvel 1919.

58 İkdâm, 28 Mart 1920. İane heyetlerinin görevinin son bulmasından sonra da İzmir mültecileri yararına Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne bağışta bulunma işine devam edilmiştir. Bu nedenle İstanbul halkının İzmir mültecileri için yaptığı iane yardımlarının 30,000 liranın üstünde olduğunu belirtmekte fayda vardır. İstanbul halkının yapmış olduğu ianeler Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından çeşitli gazetelerde peyderpey ilan edilmiştir. İane sahiplerini ve iane tutarını gösteren haberler incelenerek hazırladığımız tablo ekler bölümünde verilmiştir. Hazırlanan tabloda bazı Gayrimüslimlerin de İzmir'in işgali nedeniyle mülteci durumuna düşen Türklere nakdî yardımlarda buldukları göze çarpmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Gayrimüslimlerin ianelerinin toplamı 3,300 kuruştur. Bu tutar genel toplamın içinde çok küçük bir paya - yaklaşık olarak yüzde 0,07 - sahip olsa da Gayrimüslim azınlıklar arasında ayrılıkçı fikirlerin son derece yaygın olduğu bir dönemde yapılmış olması hasebiyle önem taşımaktadır. Bkz. Ek-2.

Adapazarı İzmir Felaketzedeganına Muavenet Heyeti ⁵	91,485 kuruş	12 Ocak 1920
Niğde ahalisi ⁶	125,985 kuruş	15 Ocak 1920
Cunudiye Mahallesi ahalisi / Eskişehir ⁷	4,190 kuruş	15 Ocak 1920
Silivri İzmir İane Komisyonu ⁸	5,618 kuruş	19 Ocak 1920
Yozgat ahalisi ⁹	14,570 kuruş	20 Ocak 1920
30. Alay 1. Tabur ¹⁰	1,300 kuruş	26 Ocak 1920
2. Alay 2. Tabur / Sivrihisar / Eskişehir ¹¹	800 kuruş	27 Ocak 1920
Elazığ İzmir İane Heyeti ¹²	1,500 kuruş	27 Ocak 1920
1. Kolordu subay ve erleri / Edirne ¹³	9,050 kuruş	28 Ocak 1920
Harbiye Nezareti Levazımat-ı Umûmiye Dairesi / İstanbul ¹⁴	26,950 kuruş	28 Ocak 1920
Mezitli ahalisi / Mersin ¹⁵	100 lira	29 Ocak 1920
12. Kolordu / Konya ¹⁶	21,000 kuruş	31 Ocak 1920
Seyitgazi İzmir Felaketzedeganı Teberruat Cemiyeti Komisyonu / Eskişehir ¹⁷	10,000 kuruş	2 Şubat 1920
Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti ¹⁸	100 lira	16 Şubat 1920
Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kütahya Şubesi ¹⁹	14,197 kuruş	18 Şubat 1920
Elazığ İzmir İane Heyeti ²⁰	500 lira	19 Şubat 1920
Konya Vilayet memurları ²¹	200 lira	19 Şubat 1920
Aziziye (Pınarbaşı) ahalisi / Sivas ²²	4,120 kuruş	24 Şubat 1920
Kırklareli memurları ve ahalisi ²³	238,694 kuruş	24 Şubat 1920
Konya Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti ²⁴	800 lira	3 Mart 1920
Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kütahya Şubesi ²⁵	12,700 kuruş	10 Mart 1920
Kastamonu İane Komisyonu ²⁶	1,000 lira	10 Mart 1920
1. Kolordu subayları / Edirne ²⁷	7,735 kuruş	11 Mart 1920
55. Fırka subay ve erleri / Tekirdağ ²⁸	9,955 kuruş	17 Mart 1920
Harbiye Nezareti Zatiye Dairesi subay ve memurları / İstanbul ²⁹	2,250 kuruş	28 Mart 1920
Harbiye Nezareti / İstanbul ³⁰	1,500 kuruş	30 Mart 1920
Hilal-i Ahmer Cemiyeti Bandırma Şubesi ³¹	770 kuruş	1 Nisan 1920
Hürriyet Heyeti / İstanbul ³²	970 kuruş	6 Nisan 1920
60. Sahra Topçu Alayı / Malkara / Tekirdağ ³³	1,132 kuruş	12 Nisan 1920
İzmit Ahz-ı Asker Dairesi memur ve subayları ³⁴	3,672 kuruş, 20 para	5 Temmuz 1920

25. Kolordu Levazım Bölüğü / İstanbul ³⁵	4,150 kuruş	7 Temmuz 1920
Çorum ahalisi ³⁶	3,425 kuruş	27 Temmuz 1920

Tablo ile ilgili notlar:		
1	TKDA (Türkiye Kızılay Derneği Arşivi), Kutu No: 313, Belge No: 177.	
2	TKDA, Kutu No: 850, Belge No: 27.	
3	TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 8. Eşraf ve memurlardan kurulu bir heyet tarafından düzenlenen müsamereden elde edilen 1,267 liralık gelirin İzmir mültecileri yararına kullanılmak üzere Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne gönderildiği dönemin başında da duyurulmuştur. Bkz. Yenigün, 17 Kânûn-ı sâni 1920.	
4	TKDA, Kutu No: 850, Belge No: 28. Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından basına verilen bir duyuruda Dolapdere Polis Merkezi tarafından bağışlanan 4,890 kuruşun yanı sıra Kasımpaşa Polis Merkezi memurları tarafından da 3,030 kuruşluk bir bağış yapıldığı ilan edilmiştir. Bkz. Yenigün, 13 Kânûn-ı sâni 1920. Ancak Türkiye Kızılay Derneği Arşivi'nde Kasımpaşa Polis Merkezi'nin yaptığı bağışla ilgili herhangi bir kayda rastlanmamıştır.	
5	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 179; TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 185.	
6	TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 11.	
7	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 181.	
8	TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 9.	
9	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 183.	
10	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 187.	
11	TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 12.	
12	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 199; TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 184. 7 Ocak 1920 tarihinde Yenigün gazetesinde yer alan bir haberde Elazığ'da İzmir mültecileri için bir iane heyeti kurulduğu ve bütün memur ve subayların maaşlarının yüzde 10'unu bağışladıkları duyurulmuştur. Bkz. Yenigün, 7 Kânûn-ı sâni 1920.	
13	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 186.	
14	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 188.	
15	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 190.	
16	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 191.	
17	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 193.	
18	TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 16.	
19	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 197.	
20	TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 14.	
21	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 198.	
22	Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu No: 20, Gömlek No:11, Belge No: 115-001.	
23	TKDA, Kutu No: 28, Belge No: 245. Paranın 83,627 kuruşu Kırklareli, 46,732 kuruşu Lüleburgaz, 39,462 kuruşu Babaeski, 23,021 kuruşu Pınarhisar, 31,530 kuruşu Vize, 14,321 kuruşu Demirköy'den toplanmıştır.	
24	TKDA, Kutu No: 87, Belge No: 5.	
25	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 202.	
26	TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 17.	
27	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 203.	
28	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 207.	
29	TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 21.	
30	TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 22.	
31	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 206. Bandırma Zükûr (erkek) Rüştüyesi talebeleri tarafından toplanan paranın tutarınının 805 kuruş olduğu belirtilmiş ancak paranın 770 kuruşu gönderilmiştir.	
32	TKDA, Kutu No: 87, Belge No: 6. Belgedeki açıklamada Hürriyet Heyeti'nin Balkan Harbi sırasında kurulduğu bilgisine yer verilmiştir.	
33	TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 24.	
34	TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 26.	
35	TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 27.	
36	TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 210.	

Tablo halinde hazırladığımız yardımların büyük çoğunluğu kuruş olarak belirtilmiştir. 1 Osmanlı lirası 100 kuruşa tekabül etmektedir⁵⁹. Lira olarak belirtilen yardımları da kuruşa çevirdiğimizde 1,098,158 kuruş, 20 para tutarında yardım toplanmıştır⁶⁰. Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1 Reşat altını 472 kuruştur⁶¹. Toplanan 1,098,158 kuruş, 20 para ile o yılların altın fiyatı üzerinden 2326 adet Reşat altını almak mümkündür. 2326 sayısı Reşat altınının güncel fiyatı ile çarpıldığında toplanan yardımların günümüz parası üzerinden değeri ortaya çıkacak ve o günün koşullarında ne büyük bir meblağ toplandığı daha iyi anlaşılacaktır. Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin 1919-1922 yıllarını kapsayan 4 yıllık faaliyet raporuna göre, 1920 yılında 56,554 küsur lira iane geliri elde edilmiştir⁶². 56,554 küsur lira, 5,655,400 küsur kuruşa tekabül etmektedir. Bu paranın yaklaşık beşte biri olan 1,098,158 kuruş İzmir mültecileri yararına harcanması koşuluyla yukarıdaki tabloda verdiğimiz şehirlerden toplanmıştır⁶³.

Subaylardan memurlara, cemiyetlerden halka, öğretmenlerden öğrencilere kadar birçok meslek grubu ve statüdeki insan, savaş nedeniyle zor duruma düşen mülteciler için maddi yardımlarda bulunmuştur. Adapazarı, Kastamonu, Elazığ ve Silivri gibi bazı şehirlerde yardım toplamak için özel iane komisyonları kurulmuştur⁶⁴. Yardımların önemli bir kısmı devlet görevlileri tarafından yapılmıştır. Örneğin Konya vilayeti merkez kazası memurları 1920 yılı Ocak ayı maaşlarının yüzde 5'ini mültecilere yardım için tahsis etmişler ve Konya Valisi vasıtasıyla Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne göndermişlerdir⁶⁵. Gerek

59 Şevket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğunda Paranın Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2012, ss. 225-226.

60 Sadece basında yer alan haberlerden ibaret olan - arşiv kaydına ulaşamadığımız - bağışlar 1,098,158 kuruş, 20 para tutarındaki genel toplama dâhil edilmemiştir.

61 Feridun Ergin, "Birinci Dünya Savaşı'nda ve Atatürk Döneminde Fiyatlar ve Gelirler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: III, Sayı: 7, (Kasım 1986), s. 65.

62 Murat Uluğtekin - Gül Uluğtekin, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928*, Pulat Basımevi, Ankara, t.y., s. 314; Bu paraya yurt dışından gelen yardımlar da dâhildi. Ayrıca o yıllarda evlenme merasimlerinde, sünnet düğünlerinde ve mevlitlerde Hilal-i Ahmer Cemiyeti adına para toplanıyor, yeni açılan fırın, kahvehane, berber, lokanta gibi dükkânlar ilk günkü hâsılatını Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne bağışlıyorlardı. Bkz. Çapa, *a.g.e.*, s. 70.

63 Mültecilerle yapılan yardımların sadece tablo halinde hazırladığımız şehirlerde toplanan yardımlardan ibaret olmadığını belirtmekte fayda vardır. Örneğin *Yeniğün* gazetesinde yer alan bir habere göre, Kilis'de İzmir mültecileri namına 30,000 kuruş bağışta bulunduğu Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından kamuoyuna duyurulmuştur. Bkz. *Yeniğün*, 13 Kânûn-ı sâni 1920; Yine aynı gazetede yer alan bir haberden edindiğimiz bilgilere göre, 6-7 bin mültecinin bulunduğu Bursa'da, Cuma namazı sonrasında bağış toplanmış, bağış yapanlara Hilal-i Ahmer Cemiyeti makbuzlarından verilmiştir. Bursalı gençlerin yürüttüğü bu organizasyonda mülteciler yararına kullanılmak üzere 1,000 lira bağış toplanmıştır. Bkz. *Yeniğün*, 30 Kânûn-ı sâni 1920. Ancak Türkiye Kızılay Derneği Arşivi'nde yaptığımız araştırmada bu yardımlarla ilgili herhangi bir kayda rastlanmadığından çalışmamızdaki toplam rakama dâhil edilmemiştir.

64 TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 179; TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 185; TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 9; TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 199; TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 184; TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 17.

65 TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 198.

İstanbul'da gerekse Anadolu ve Trakya'nın çeşitli yerlerinde görevli subay, polis ve memurların yardım toplama kampanyalarına katkıları büyüktür. Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı ekonomik yıkım nedeniyle düzenli maaş alamayan bu görevliler, yaşadıkları ekonomik sıkıntılara rağmen mültecilerin içine düştüğü zor duruma kayıtsız kalmamışlar, bağış kampanyalarına hatırı sayılır ölçüde destekte bulunmuşlardır. Yardımlardaki en büyük pay ise Belediyeler ile Müdafaa-i Vatan Cemiyetleri'nin yardım toplama çağrılarında olumlu cevap veren Anadolu ve Trakya ahalisine aittir. Bahsi geçen kuruluşlar, yardım toplamak için müsamere ve konser tertip etme gibi birçok organizasyona başvurmuşlar, halkın katılım gösterdiği bu organizasyonlardan elde ettikleri gelirleri Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne göndermişlerdir⁶⁶.

Yardımlar Osmanlı Bankası, Ziraat Bankası ve İtibar-ı Milli Bankası gibi bankalar vasıtasıyla gönderilmiştir. Yardımın gönderildiği yerde bahsi geçen bankaların şubeleri mevcut ise havale, mevcut değilse posta ile İstanbul'a gönderilmiştir. Paranın tutarı ve ne suretle gönderildiği Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne bildirilerek teslim alınması istenmiştir⁶⁷.

Yardımları bildiren bazı belgelerde, bağışta bulunanları taltif edeceği ve halkı bağış yapmaya teşvik edeceği gerekçesiyle bağış yapan kişilerin basında ilan edilmesi talep edilmiştir⁶⁸. Örneğin Konya'da 12. Kolordu'nun topladığı 21,000 kuruşun 10,000 kuruşunu Hasan Efendi isimli bir zat vermiştir. Konya'dan Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne gönderilen yazıda bu durum belirtilerek, Hasan Efendi'nin adının ve yaptığı bağış tutarının gazetelerde alenen duyurulması talep edilmiştir⁶⁹.

Yunan işgalinin 3 yılı aşkın bir süre devam etmesi ve dönem dönem yeni şehirlerin kaybedilmesi, savaştan kaçarak mülteci durumuna düşen Türklerin sayısını hızla arttırmıştır. Dâhiliye Nezareti tarafından hazırlanan *Türkiye'de Yunan Fecayii* isimli kitapta, Yunan işgalinin üzerinden henüz iki yıl bile geçmediği halde göç etmek zorunda kalan Türklerin sayısının 325.000'i bulunduğu belirtilmektedir⁷⁰. Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin mülteci durumuna düşen Türklere yardımları sonraki yıllarda da devam etmiştir. Örneğin, 1920 yılında 56,554 kûsur lira olan Hilal-i Ahmer Cemiyeti iane gelirleri 1921 yılında 476,023 liraya ulaşmıştır⁷¹. İane gelirlerindeki artış şüphesiz mülteciler için ayrılan tahsisata da yansımıştır. Ancak sonraki yıllarda yapılan nakdi yardımlarda, yardımların İzmir ve çevresi mültecileri için harcanması gibi bir özel koşula rastlanmamıştır. 1920 yılının ilk aylarında yapılan yardımları sonraki yıllarda yapılan yardımlardan ayıran da bu özel koşul olmuştur. İzmir ve çevresi

66 TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 179; TKDA, Kutu No: 87, Belge No: 5; TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 8.

67 TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 16; TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 14; TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 9; TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 207; TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 191; TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 179.

68 TKDA, Kutu No: 87, Belge No: 6.

69 TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 191.

70 *Türkiye'de Yunan Fecayii*, Birinci Kitap, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık, İstanbul, 1337, s. 2.

71 Uluğtekin - Uluğtekin, *a.g.e.*, s. 314.

mültecilerine nakdî yardımlarda bulunmak, 1919 yılının son aylarında ve 1920 yılının ilk yarısında topyekûn bir kampanya haline dönüşmüş, ülkenin dört bir yanında yardım toplamak için çeşitli kampanyalar düzenlenmiştir.

Sonuç

Yunanistan'ın İzmir'i işgal etmesi ile başlayan Türk - Yunan Savaşı, birçok insanın yerini yurdunu terk ederek mülteci durumuna düşmesine neden olmuştur. Yunan mezalimine karşı koyamayan birçok Türk, çareyi daha güvenli gördüğü bölgelere göç etmekte bulmuştur. Mülteci durumuna düşen bu insanlara, göç ettikleri bölgelerdeki yerel yönetimler ve halk, imkânları dâhilindeki her türlü yardımı yapmıştır. Ancak mülteci sayısının günden güne artması, mahalli tedbirlerin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Uluslararası bir yardım kuruluşu olan Hilal-i Ahmer Cemiyeti, bu aşamada devreye girerek mültecilerin sağlık, barınma, eşya ve erzak gibi birçok ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır. Ancak savaş yıllarında imkânları son derece kısıtlı hale gelen Hilal-i Ahmer Cemiyeti de yardıma muhtaç bir haldedir. Nakit sıkıntısına çözüm bulmaya çalışan Hilal-i Ahmer Cemiyeti, İstanbul Belediyesi ile ortak bir organizasyon düzenleyerek İstanbul halkının yardımlarına başvurmuş, yapılan organizasyonda mülteciler yararına harcanmak üzere hatırı sayılır ölçüde bir bağış toplanmıştır. Mülteciler yararına nakit toplama çalışmalarına devam eden Hilal-i Ahmer Cemiyeti, İstanbul Darülfünunu ile de ortak çalışarak iane toplama heyetleri oluşturmuş, halktan Osmanlı hanedanına kadar birçok insanın meseleye duyarlılık göstermesini ve İzmir mültecileri meselesinin basında genişçe yer bulmasını sağlamıştır. İstanbul halkının mültecilere yardımları, ülkenin diğer kesimlerinde yaşayan hamiyetli vatandaşların da harekete geçmesine vesile olmuştur. Anadolu ve Trakya'nın birçok şehrinde mülteciler yararına yardım toplama kampanyaları düzenlenmiş, toplanan yardımlar İstanbul'daki Hilal-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilerek ihtiyaç sahibi mültecilere ulaştırılması sağlanmıştır. Birçok meslek grubu ve cemiyetin dâhil olduğu bu kampanyalar, Türk halkının zor zamanlardaki dayanışma ruhunun tipik bir örneğini oluşturmuştur. Hilal-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla mültecilere ulaştırılan yardımlar, o günün şartlarında oldukça büyük bir meblağa ulaşmıştır. Bu yardımların yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan mültecilerin tüm sıkıntılarına son verdiğini söylemek şüphesiz ki güçtür. Ancak çekilen sıkıntıları bir nebze de olsa hafifletmiştir. İzmir ve çevresi mültecilerinin sıkıntılarının tam anlamıyla son bulması ancak Ankara hükümeti ve Türk ordusunun, Yunan ordusuna karşı yürüttüğü Milli Mücadele Hareketini başarı ile sonuçlandırmasıyla olmuştur. Varını yoğunu ortaya koyarak bir ordu çıkaran Türk milleti, bu ordunun teçhizatı için de elinden gelen her türlü yardımı yapmış, Türk ordusunun nihai zaferi sayesinde hem ülke toprakları yabancı devletlerin işgallerinden kurtulmuş, hem de kendi ülkesinde mülteci durumuna düşen Türklerin ilticası son bulmuştur.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu No: 20, Gömlek No:11, Belge No: 115-001.

Türkiye Kızılay Derneği Arşivi

TKDA, Kutu No: 28, Belge No: 245.

TKDA, Kutu No: 87, Belge No: 5.

TKDA, Kutu No: 87, Belge No: 6.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 177.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 179.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 181.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 183.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 184.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 185.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 186.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 187.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 188.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 190.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 191.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 193.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 197.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 198.

TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 199.

- TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 202.
TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 203.
TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 206.
TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 207.
TKDA, Kutu No: 313, Belge No: 210.
TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 8.
TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 9.
TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 11.
TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 12.
TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 14.
TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 16.
TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 17.
TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 21.
TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 22.
TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 24.
TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 26.
TKDA, Kutu No: 613, Belge No: 27.
TKDA, Kutu No: 850, Belge No: 27.
TKDA, Kutu No: 850, Belge No: 28.

II. Resmi Yayınlar

- Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezâlimi II*, (Yayına Hazırlayan: Uğurhan Demirbaş, Ümmühani Cerrahi, Ali Osman Çınar, vd.), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1996.
- İzmir, Aydın, *Ayvalık ve Havalisi Yunan İşgali Hakkında Makamat-ı Askeriye'den Mevrud Raporlar*, İkinci Kitap, Matbaa-i Askeriye, Dersaâdet, 1335.
- İzmir Yunan İşgali Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporlar ve Haber Alınabilen Fecâyî, Matbaa-i Askeriye, Dersaâdet, 1335.
- Türkiye'de Yunan Fecayii*, Birinci Kitap, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık, İstanbul, 1337.

III. Süreli Yayınlar

İkdam

Müsavat

Tasvir-i Efkâr

Vakit

Yeniğün

IV. Kitaplar

AKGÜN KARAL, Seçil - ULUĞTEKİN, Murat, *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a*, Beyda Basımevi, Ankara, 2000.

ALTAY, Fahrettin, *10 Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası*, İnsel Yayınları, İstanbul, 1970.

APAK, Rahmi, *İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Güven Basımevi, İstanbul, 1942.

ARIKAN, Zeki, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1989.

Besim Ömer, *Hanımefendilere Hilal-i Ahmer'e Dair Konferans*, (Hazırlayan: İsmail Hacifettahoğlu), Türkiye Kızılay Derneği Yay., Ankara, 2010.

BAYAR, Celal, *Ben de Yazdım, Millî Mücadeleye Giriş*, 6. Cilt, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997.

_____, *Ben de Yazdım, Millî Mücadeleye Giriş*, 7. Cilt, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997.

BELEN, Fahri, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1983.

BERBER, Engin, *Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922*, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1997.

CEBESOY, Ali Fuat, *Gl. Ali Fuat Cebesoy'un Siyasî Hâtıraları*, Vatan Neşriyat, İstanbul, 1957.

_____, *Millî Mücadele Hâtıraları*, Temel Yay., İstanbul, 2000.

CLOGG, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, İletişim Yay., İstanbul, 1997.

ÇAKMAK, Zafer, *İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Rum Mezalimi*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2007.

ÇAPA, Mesut, *Kızılay [Hilâl-i Ahmer] Cemiyeti (1914-1925)*, Özel Matbaası, Ankara, 2010.

- ÇELEBİ, Mevlüt, *Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2002.
- DURŞUN, M. Kâmil, *İzmir Hatıraları*, (Yayına Hazırlayan: Ünal Şenel), Akademi Kitabevi, İzmir, 1994.
- ERDEM, Nilüfer, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı 1919-1923*, Derlem Yayınları, İstanbul, 2010.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *Millî Mücadele Başlarken*, Birinci Kitap, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1959.
- Halil Menteşe'nin Anıları*, (Hazırlayan: İsmail Arar), Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul, 1986.
- JAESCHKE, Gotthard, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)*, TTK Yay. Ankara, 1970.
- KARAKUŞ, Ufuk, *Batı Anadolu'da Yunan İşgali Nedeniyle Ortaya Çıkan İç Göçler (1919-1923)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Balıkesir, 2018.
- KAYA, Erol, *Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'de Türk Mültecileri*, Ebabil Yay., Ankara, 2007.
- MACMILLAN, Margaret, *Paris 1919*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2004.
- MCCARTHY, Justin, *Ölüm ve Sürgün*, TTK Yay., Ankara, 2014.
- Millî Mücadelede Hilâl-i Ahmer*, (Hazırlayan: İsmail Hacıfettahoğlu), Türkiye Kızılay Derneği Yay., Ankara, 2010.
- ÖKTEM, Haydar Rüşti, *Mütareke ve İşgal Anıları*, (Hazırlayan: Zeki Arıkan), TTK Basımevi, Ankara, 1991.
- ÖKLEM, Necdet, *İzmir'in İşgali*, Işık Ofset Matbaacılık, İzmir, 1999.
- ÖZALP, Kazım, *Milli Mücadele I*, TTK Basımevi, Ankara, 1988.
- PALLIS, Alexander Anastasius, *Yunanlıların Anadolu Macerası [1915-1922]*, (Çeviren: Orhan Azizoğlu), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1997.
- PAMUK, Şevket, *Osmanlı İmparatorluğunda Paranın Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2012.
- PARLAK, Türkmən, *İşgalden Kurtuluşa 1, Yunanlılar Ege'ye Nasıl Geldi, "İlk günler"*, İzmir Sosyal Hizmetler Vakfı Kültür Yayınları, İzmir, 1982.
- SARIHAN, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü 1*, Öğretmen Yay., Ankara, 1986.
- SELEK, Sabahattin, *Anadolu İhtilali*, Birinci Kitap, Cem Yayınevi, İstanbul, 1973.
- SELVİ, Haluk, *Milli Mücadele'de İlk İşgaller İlk Direnişler*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2011.

- SEZER, Cemal, *Trablusgarp Savaşı'nda Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1911-1912)*, Kriter Yay., İstanbul, 2019.
- SONYEL, Salâhi R., *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, TTK Yay., Ankara, 2014.
- TAÇALAN, Nurdoğan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Hasan Tahsin, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- TANSEL, Selâhattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar 1*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1977.
- TURAN, Mustafa, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli) 1919-1923*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2014.
- Türk İstiklal Harbi*, II. Cilt, 1nci Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1999.
- ULUĞTEKİN, Murat - ULUĞTEKİN, Gül, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928*, Pulat Basımevi, Ankara, t.y.
- UMAR, Bilge, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974.
- _____, *Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı, İnkılâp Yay.*, İstanbul, 2002.
- YALAZAN, Talat, *Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi (15 Mayıs 1919-9 Eylül 1922)*, I inci Cilt, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994.

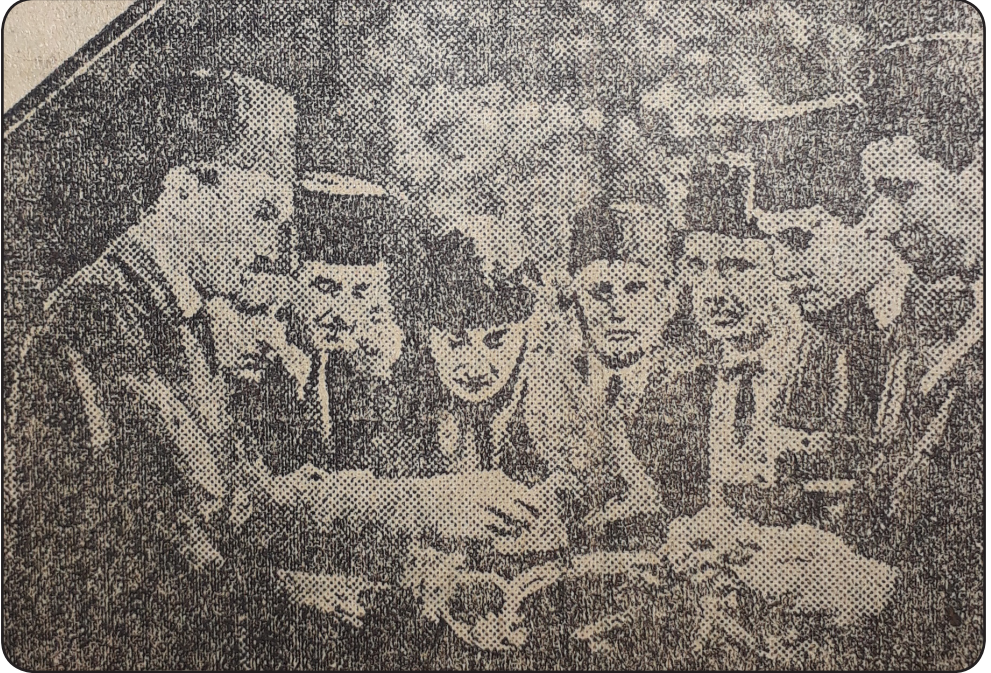
V. Makaleler

- ALTAY, Fahrettin, "İzmir Faciasının Muhakemesi", *Bellekten*, Cilt XXIII, Sayı 89, (Ocak 1959), ss. 136-156.
- ERGİN, Feridun, "Birinci Dünya Savaşı'nda ve Atatürk Döneminde Fiyatlar ve Gelirler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: III, Sayı: 7, (Kasım 1986), ss. 59-84.
- GÜÇLÜ, Muhammet, "İzmir'in İşgaline Tanık Bir Zatın Kaleminden: "İzmirde Neler Oldu? 1336/1920" Kitapçığı Üzerine", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, X/22, (2011/Bahar), ss. 65-75.
- KARAKAŞ, Nuri, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Tasfiyesi Sürecinde Amerikan Politikası", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XXV, Sayı 1, (Temmuz 2010), ss. 269-296.
- ORHONLU, Cengiz, "Yunan İşgalinin Meydana Getirdiği Göç ve Yunanlıların Yaptıkları "Tehcir" in Sonuçları Hakkında Bazı Düşünceler", *Bellekten*, Cilt XXXVII, Sayı 148, (Ekim 1973), ss. 485-496.
- PANCAR, Emine, "Yunan İşgalleri Karşısında Göç Hareketi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VIII/18-19, (2009/Bahar-Güz), ss. 55-67.

- SAKAOĞLU, Necdet, "Ulak Mehmet Efendi'nin Defterinden İzmir'in İşgali", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 110, (Şubat 1993), ss. 26-31.
- SARISIR, Serdar, "Yunanlıların Batı Anadolu'da Nüfus Çoğunluğunu Sağlama Gayretleri ve Yunan Hükümeti'nin Bir Genelgesi", *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 37-38, (Mayıs-Kasım 2006), ss. 127-139.
- SEZER, Cemal - METİN, Ömer, "Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Yardım Faaliyetleri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XXXII, Sayı: 54, (Eylül 2013), ss. 167-182.
- YILDIRIM, Hatice, "Mütareke Yıllarında Osmanlı Topraklarında Göçleri Önlemeye Yönelik Çabalar", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 14, (Yaz 2014), ss. 71-96.

EKLER

Ek-1: Darülfünun İane Heyetleri⁷²

72 İkdâm, 3 Kânûn-ı evvel 1919.

Ek-2: İstanbul halkının İzmir mültecileri yararına Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne yaptığı iane yardımları⁷³

İANE SAHİBİ	İANE TUTARI
Türk Ocağı vasıtasıyla Dârüleytam talebeleri	11 lira, 35 kuruş, 15 para
Milli İktisat Bankası	150 lira
Sofya Sefareti Kâtibi Rüştü Bey	5 lira
Osman Paşa kerimeleri Seniha, Mediha ve Meliha Hanımlar	15 lira
25. Kolordu Telgraf Bölüğü subayları	3 lira, 75 kuruş
25. Kolordu küçük zabitan ve erleri	9 lira
Kadıköy 9. İtfaiye Bölüğü	4 lira, 50 kuruş
Eyüp Sultan İnâs Numune Mektebi talebeleri	21 lira, 20 kuruş
Eyüp Sultan Rüştüye-i İnâs Numune Mektebi talebeleri	30 lira, 50 kuruş
Burgaz Adası'nda Şefik Bey	20 lira
Bez fabrikası çalışanları ve amale başı	4 lira, 12 kuruş, 20 para
Galata Polis Merkezi memurları	16 lira
Harbiye Nezareti Kâtibi Ahmet Hamdi Efendi	1 lira
Harbiye Nezareti Levazimat-ı Umûmiye Mubayia ve Munakısa Komisyonu subay ve erleri	38 lira
İsmi vermek istemeyen bir zat	5 lira
İsmi vermek istemeyen aynı zat tarafından Soma harikzedeganına	5 lira
Aksaray Mahmudiye Vakfı Mektebi talebeleri	6 lira
Polis memuru İsmail Efendi	1 lira
Mekteb-i Harbiye Müdüriyeti	63 lira
Hamidiye Kruvazörü subay ve erleri	58 lira, 15 kuruş
Dersaadet-i İhracat Gümrüğü memurları	52 lira, 35 kuruş
Canbaz esnafından Arif oğlu Ahmet Ağa	10 lira
Canbaz esnafından Kara Ali Ağa ve şürekası	10 lira
Canbaz esnafından Kürt İsmail Ağa ve oğulları	10 lira
Canbaz kethüdası Mehmet Ağa	5 lira
Canbaz esnafından Tevfik Bey	5 lira
Canbaz esnafından Mustafa Efendi	5 lira
Canbaz esnafından İrani Müşid Ağa	5 lira
Canbaz esnafından Yalçın oğlu Hasan Ağa	5 lira

73 İkdâm, 15 Kânûn-ı evvel 1919; *Vakit*, 15 Kânûn-ı evvel 1919; *Yeniğün*, 15 Kânûn-ı evvel 1919; İkdâm, 19 Kânûn-ı evvel 1919; *Yeniğün*, 19 Kânûn-ı evvel 1919; *Vakit*, 21 Kânûn-ı evvel 1919; *Yeniğün*, 21 Kânûn-ı evvel 1919; *Vakit*, 22 Kânûn-ı evvel 1919; İkdâm, 22 Kânûn-ı evvel 1919; *Yeniğün*, 22 Kânûn-ı evvel 1919; *Yeniğün*, 5 Kânûn-ı sâni 1920; *Yeniğün*, 8 Kânûn-ı sâni 1920; *Yeniğün*, 9 Kânûn-ı sâni 1920; *Yeniğün*, 13 Kânûn-ı sâni 1920; *Yeniğün*, 14 Kânûn-ı sâni 1920; *Yeniğün*, 20 Kânûn-ı sâni 1920; *Yeniğün*, 28 Kânûn-ı sâni 1920; *Tasvir-i Efkâr*, 5 Şubat 1920; *Yeniğün*, 8 Şubat 1920.

Canbaz esnafından Pehlivan Mustafa Ağa	4 lira
Ahmet Ağa	3 lira
Sarı İbrahim Ağa	2 lira
Kadı Oğlu İsmail Ağa	2 lira
Arap Abdullah Çakır Mehmet ve şeriki	2 lira
Topkapılı Ali Bey	2 lira
Yusuf Ağa	2 lira
İrani Abbas Ağa	2 lira
Deli Mustafa Ağa	2 lira
Tašo	2 lira
Dimitri	2 lira
Arap İsmail Ağa ve şeriki	2 lira
Arap Mehmet Ağa	2 lira
Kasımpaşalı Salih Ağa	2 lira
Kirişçi Faik Efendi	2 lira
Şevki Ağa	2 lira
Kasap Hasan Ağa	2 lira
Bakırköylü Hristotaki	2 lira
Halil Efendi	1 lira
Ligor	1 lira
Vasil	1 lira
Derviş	1 lira
Kahveci Cebrail	1 lira
Sarraç, nalbant Eğinli Recep Usta	1 lira
Nalbant İzzet Ağa	1 lira
Debbah Mişon Efendi	2,000 kuruş
Debbah Hacı Hasanzade Basri Bey	1,000 kuruş
Şişman Ahmet Efendi	1,000 kuruş
Eskinazi Efendi	1,000 kuruş
Bahor Efendi	1,000 kuruş
Hulusi Efendi	500 kuruş
Mehmet Efendi	500 kuruş
Üsküdarlı Mehmet Efendi	500 kuruş
İsmail Efendi	500 kuruş
Üsküdarlı Ali Efendi	500 kuruş
Aliş Efendi	500 kuruş
Bağcı Dimitri Efendi	500 kuruş
İbrahim Efendi	500 kuruş
Abdülrahim Efendi	300 kuruş

Hüseyin Efendi	300 kuruş
Kadri Bey	200 kuruş
Ahmet Efendi	100 kuruş
Halil Efendi	100 kuruş
Arabacı Arif Ağa	100 kuruş
Arabacı İbrahim Ağa	100 kuruş
Arabacı Kadri Ağa	100 kuruş
Boyacı Mehmet Usta	100 kuruş
Hacı Efendi	25 kuruş
Debbah hamalları namına	1,250 kuruş
Fabrika zabitanı	2,265 kuruş
Efrad-ı Cedide subay ve erleri	1,540 kuruş
Bahriye Matbaası	1,095 kuruş
Haliç Komodorluğu	2,730 kuruş
Beşiktaş Gazi Osman Paşa Sanaayi	3,900 kuruş
Prences Nimet Muhtar Hanımın validesi	1,880 lira
Yedikule Şimendifer Ameleleri	19 lira, 45 kuruş
Bakırköy Ahz-ı Asker Şubesi subayları	3 lira
Adile Sultan Mektebi talebeleri	16 lira, 61,5 kuruş
Göksu'da mukim birkaç hanım	1 lira, 70 kuruş
Milli Kongre vasıtasıyla Mısırlı Hilmi Bey	10 lira
Üsküdar'da Sultan Mustafa Han Mektebi Müdür ve muallimleri	18 lira
Üsküdar'da Sultan Mustafa Han Mektebi talebeleri	16 lira, 15 kuruş
İzmit kazası adliye memurları	7 lira, 40 kuruş
Davutpaşa Numune Mektebi talebeleri	17 lira, 18 kuruş
Merhum Ali Paşa zevcesi Saime Hanım	10 lira
Posta Telgraf Merkezi'nden Harun Efendi	1 lira
Şevket Efendi	60 kuruş
İstanbul Nüfus Müdüriyeti memurları	17 lira, 20 kuruş
Karadeniz Mevkii Müstahkem Kumandanlığı subay ve erleri	126 lira, 50 kuruş
Galata Merkez Rıhtım Hanında Tüccar Tevfik Bey Efendi	25 lira
Bebek'te Faika Hanım	50 kuruş
Şura-ı Devlet mensubundan	98 lira, 85 kuruş
Süleymaniye'de Kanuni Sultan Süleyman Zükür Mektebi muallim ve talebeleri	7 lira, 71 kuruş
Tabip Yüzbaşı İbrahim Mustafa Bey	25 lira
Evkaf-ı Hümayun Nezareti memurları	50 lira
Kuleli Askeri Lisesi talebeleri	5,600 kuruş
Kasımpaşa Polis Merkezi memurları	3,030 kuruş

Pangaltı Polis Merkezi memurları	38 lira, 20 kuruş
Fatih Polis Merkezi memurları	11 lira
Beykoz Polis Merkezi memurları	32 lira, 50 kuruş
Karagümrük Polis Merkezi memurları	13 lira, 80 kuruş
(?) Polis Merkezi memurları	13 lira, 85 kuruş
Eminönü Polis Merkezi memurları	21 lira, 33,10 kuruş
Muhasebe-i Emanet memurları	17 lira, 50 kuruş
Davutpaşa Sultanisi muallimleri	47 lira, 77 kuruş
10. Kafkas Kıtaatı subayları	14 lira
Bahriye Hastanesi Sıhhiye Başçavuşu İsmail Efendi	6 lira
Erkan-ı Harbiye Umûmiye Dairesi subay ve erleri	82 lira, 10 kuruş
Evkaf Nezareti kâtibi İsmail Hakkı Efendi	3 lira
Hüsnü Bey	1 lira
İplikhane Hastanesi memur ve çalışanları	33 lira, 25 kuruş
Şehit Muhtar Bey Mektebi muallim ve talebeleri	27 lira, 20 kuruş
İzmit Hastanesi Heyet-i Sıhhiyesi	12 lira
Eyüp Ahz-ı Asker Şubesi subayları	3 lira
(?) subay ve erleri	30 lira, 50 kuruş
İstihkâm talim Taburu subayları	34 lira, 50 kuruş
İstihkâm Müfettiş-i Umûmisi	13 lira
İstanbul Rüsumat Müdüriyeti memurları	32 lira, 25 kuruş
Yusuf Efendi ve Rüesası	1 lira, 50 kuruş
Harbiye Nezareti subay ve erleri	11 lira, 50 kuruş
Harbiye Nezareti	15 lira, 50 kuruş
Bab-ı Ali Muhafız Bölüğü Kumandanı ve subayları	3 lira, 50 kuruş
Beyoğlu Polis Merkezi Memurları	61 lira, 32 kuruş
Harbiye Nezareti Harita Mektebi subay ve erleri	80 lira
Maçka Hastanesi tabipleri	35 lira
İsmi vermeyen bir hayır sahibi	3,5 lira
İmalat-ı Harbiye Usta Mektebi subayları	14,5 lira
Adil Bey	5 lira
Galatasaray Sultanisi talebeleri	31,893 kuruş
Galatasaray Sultanisi Heyeti İdaresi ve muallimleri	8,130 kuruş
Selimiye Ahz-ı Asker Şubesi subay ve erleri	5,800 kuruş
Terzi Osman Zeki Bey	1,000 kuruş
25. Kolordu İnşaat Bölüğü subay ve erleri	1,065 kuruş
Koca Mustafa Paşa Ahz-ı Asker şubesi subayları	325 kuruş
Büyükdere Polis Merkezi memurları	4,050 kuruş
Samatya Polis Merkezi memurları	7,590 kuruş